

Warszawa, 5 stycznia 2024 r.

Pan Adam Bodnar
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny
Al. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa

Podmiot wnoszący petycję:
Naczelna Rada Adwokacka

PETYCJA

w sprawie zmiany ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 30 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 z późn. zm.)

Na podstawie art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze i art. 2 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach, działając w interesie publicznym, w tym w interesie wymiaru sprawiedliwości, mając na względzie troskę o jego prawidłowe funkcjonowanie, Naczelna Rada Adwokacka składa petycję do Ministra Sprawiedliwości, w interesie publicznym, w sprawie podjęcia działań zmierzających do skorzystania przez Radę Ministrów z inicjatywy ustawodawczej mającej na celu zmianę przepisów prawa, tj. ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 30 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 z późn. zm.) poprzez:

- zmianę w art. 108 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 30 z późn. zm.) i nadanie mu następującego brzmienia:

„Art. 108.

§ 1. Sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji, z zastrzeżeniem § 3. Sąd może jednak rozstrzygnąć jedynie o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu; w tej sytuacji, po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, referendarz sądowy w sądzie pierwszej instancji

wydaje postanowienie, w którym dokonuje szczegółowego wyliczenia kosztów obciążających strony.

§ 2. Sąd drugiej instancji, uchylając zaskarżone orzeczenie i przekazując sprawę sądowi pierwszej instancji do rozpoznania, pozostawia temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej, z zastrzeżeniem § 3.

§ 3. Zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd przyznaje w oddzielnym postanowieniu, które wydaje po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji. W przypadku cofnięcia lub zwolnienia przez sąd ustanowionego z urzędu adwokata lub radcy prawnego, a także wygaśnięcia ustanowienia adwokata lub radcy prawnego wskutek śmierci strony, która korzystała z pomocy prawnej udzielonej z urzędu, Sąd na wniosek pełnomocnika ustanowionego z urzędu w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu rozstrzyga w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku, zasądając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

§ 4. Wniosek o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu zawiera oświadczenie, że opłata nie została zapłacona w całości lub w części.

§ 5. Koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w każdym przypadku ponosi Skarb Państwa. W sprawie, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu, Sąd zasądza zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu od przeciwnika tej strony na rzecz Skarbu Państwa z jednoczesnym przyznaniem od Skarbu Państwa i poleceniem wypłaty równowartości tych kosztów na rzecz pełnomocnika procesowego strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej z urzędu z sum Skarbu Państwa."

- zmianę w art. 626 w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 z późn. zm.) i nadanie mu następującego brzmienia:

„Art. 626.

§ 1. W orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd określa, kto, w jakiej części i zakresie ponosi koszty procesu, z zastrzeżeniem § 4.

§ 2. Jeżeli w orzeczeniu wymienionym w § 1 nie zamieszczono rozstrzygnięcia o kosztach, jak również, gdy zachodzi konieczność dodatkowego ustalenia ich wysokości lub rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wykonawczego, orzeczenie w tym przedmiocie wydaje odpowiednio sąd pierwszej instancji, sąd odwoławczy, a w zakresie dodatkowego ustalenia wysokości kosztów także referendarz sądowy właściwego sądu.

§ 3. Na orzeczenie w przedmiocie kosztów służy zażalenie, jeżeli nie wniesiono apelacji. W razie wniesienia apelacji i zażalenia - zażalenie rozpoznaje sąd odwoławczy łącznie z apelacją.

§ 4. Zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd przyznaje w oddzielnym postanowieniu, które wydaje po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji. Na wniosek pełnomocnika lub obrońcy ustanowionego z urzędu w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd rozstrzyga także na każdym etapie postępowania, zasądając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu do wysokości kosztów aktualnie należnych na danym etapie postępowania.

§ 5. Wniosek o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu zawiera oświadczenie, że opłata nie została zapłacona w całości lub w części.

§ 6. Na postanowienie, o którym mowa w § 4 służy zażalenie. W razie wniesienia apelacji i zażalenia - zażalenie rozpoznaje sąd odwoławczy łącznie z apelacją”.

Naczelna Rada Adwokacka wyraża zgodę na ujawnienie na stronie internetowej podmiotu rozpatrującego petycję lub urzędu go obsługującego danych podmiotu wnoszącego petycję.

UZASADNIENIE

Przedmiotem petycji jest zmiana przepisów poprzez uszczegółowienie i ujednoczenie zasad orzekania o zwrocie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego w postępowaniach cywilnych i karnych. Postulowane w załączonym do petycji projekcie ustawy zmiany przepisów umożliwią adwokatowi lub radcy prawnemu ustanowionym z urzędu otrzymanie należnego wynagrodzenia za już udzieloną pomoc prawną (na bieżąco) bez konieczności, często wieloletniego, oczekiwania na wynagrodzenie za czynności procesowe wykonane w toku postępowań sądowych – karnych i cywilnych.

W obecnie obowiązującym stanie prawnym w postępowaniu cywilnym, stosownie do art. 108 § 1 k.p.c. sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. Sąd może jednak rozstrzygnąć jedynie o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu; w tej sytuacji, po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, referendarz sądowy w sądzie pierwszej instancji wydaje postanowienie, w którym dokonuje szczegółowego wyliczenia kosztów obciążających strony. Zgodnie z § 2 tego przepisu sąd drugiej instancji, uchylając zaskarżone orzeczenie i przekazując sprawę sądowi pierwszej instancji do rozpoznania, pozostawia temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

W obecnie obowiązującym stanie prawnym w postępowaniu karnym w oparciu o art. 626 § 1 k.p.k. w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd określa, kto, w jakiej części i zakresie ponosi koszty procesu. Zgodnie z § 2 tego przepisu, jeżeli w orzeczeniu wymienionym w § 1 nie zamieszczono rozstrzygnięcia o kosztach, jak również gdy zachodzi konieczność dodatkowego ustalenia ich wysokości lub rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wykonawczego, orzeczenie w tym przedmiocie wydaje odpowiednio sąd pierwszej instancji, sąd odwoławczy, a w zakresie dodatkowego ustalenia wysokości kosztów także referendarz sądowy właściwego sądu. W świetle § 3 na orzeczenie w przedmiocie kosztów służy zażalenie, jeżeli nie wniesiono apelacji. W razie wniesienia apelacji i zażalenia - zażalenie rozpoznaje sąd odwoławczy łącznie z apelacją.

Analiza ustaw procesowych, powołanych powyżej w ich aktualnym brzmieniu prowadzi do wniosku, że nie zawierają w swej treści kompleksowego i koniecznego z praktycznego punktu widzenia, sposobu ustalania zasad orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej z urzędu, a już udzielonej.

Celem petycji jest jednolite uregulowanie w odniesieniu do procedury cywilnej i karnej przewiduje, że zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd przyznaje w oddzielnym postanowieniu, które wydaje po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji, co skutkuje uprawomocnieniem się tego orzeczenia i możliwością jego realizacji, niezależnie od dalszego biegu sprawy. Wspólnym mianownikiem tego rozwiązania jest wypłata

wynagrodzenia pełnomocnikowi (obrońcy) ustanowionemu z urzędu za rzeczywiście wykonaną pomoc prawną, po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji.

Instrument procesowy wskazany w akcie prawnym będącym przedmiotem petycji i sposób jego wykorzystania w pierwszej kolejności przyjmuje jako zasadę, że zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd przyznaje w oddzielnym postanowieniu, które wydaje po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji, co powoduje, że uprawomocnienie się tego rozstrzygnięcia pozostaje oderwane od ewentualnego dalszego biegu postępowania, a wypłata wynagrodzenia nie jest uzależniona od prawomocnego zakończenia postępowania, a jedynie od zakończenia sprawy w danej instancji. W konsekwencji pełnomocnik (obrońca) ustanowiony z urzędu otrzymuje należne wynagrodzenie za udzieloną pomoc prawną, w oderwaniu od dalszego biegu postępowania i prawomocności orzeczenia kończącego.

W odniesieniu do postępowania karnego przewiduje szczególne rozwiązanie, ściśle łączące się z zasadą bieżącego rozliczania wynagrodzenia za wykonaną pomoc prawną przyjmując, że na wniosek pełnomocnika (obrońcy) ustanowionego z urzędu w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd rozstrzyga także na każdym etapie postępowania, zasądając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu do wysokości kosztów aktualnie należnych na danym etapie postępowania. Rozwiązanie to jest dalej idącym, albowiem przyznaje pełnomocnikowi (obrońcy) prawo złożenia wniosku, z jednoczesnym zmaterializowaniem się po stronie sądu obowiązku, także na każdym etapie postępowania, do zasądzenia zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu do wysokości kosztów aktualnie należnych na danym etapie postępowania. Jest to związane ze specyfiką rozliczania wynagrodzenia należnego pełnomocnikowi (obrońcy) ustanowionemu z urzędu w postępowaniu karnym, szczegółowo określoną w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, która zakłada stawkę bazową oraz stawkę dodatkową za każdy termin rozprawy, w odróżnieniu od postępowania cywilnego, w którym wynagrodzenie wg treści powołanego rozporządzenia zależy od wartości przedmiotu sporu lub od rodzaju sprawy, a nie od ilości terminów rozpraw.

W odniesieniu do postępowania cywilnego projekt objęty petycją wprowadza zasadę jednolitego traktowania pełnomocników procesowych świadczących pomoc prawną z urzędu w zakresie rozliczania kosztów tej pomocy, a także uściśla zasady i termin rozliczenia wynagrodzenia należnego pełnomocnikowi ustanowionemu z urzędu w przypadku cofnięcia lub zwolnienia przez sąd ustanowionego z urzędu adwokata lub radcy prawnego, a także wygaśnięcia ustanowienia adwokata lub radcy prawnego wskutek śmierci strony, która korzystała z pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

W projektowanym art. 108 § 2 k.p.c. w przypadku cofnięcia lub zwolnienia przez sąd ustanowionego z urzędu adwokata lub radcy prawnego, a także wygaśnięcia ustanowienia adwokata lub radcy prawnego wskutek śmierci strony, która korzystała z pomocy prawnej udzielonej z urzędu, Sąd na wniosek pełnomocnika ustanowionego z urzędu w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu rozstrzyga w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku, zasądając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Rozwiązanie to pozwala na przyznanie i wypłatę wynagrodzenia za rzeczywiście wykonaną pomoc prawną, bezpośrednio po nastąpieniu wskazanych zdarzeń prawnych, bez konieczności oczekiwania na zakończenie postępowania, w którym pomoc prawna z urzędu była świadczona. Jednocześnie przewiduje instrument procesowy pozwalający na zainicjowanie

postępowania w przedmiocie rozpoznania wniosku o zasądzenie tych kosztów i nakłada na sąd obowiązek rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku w terminie instrukcyjnym.

W projektowanym art. 108 w § 5 proponuje się rozwiązanie, w świetle którego „Koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w każdym przypadku ponosi Skarb Państwa. W sprawie, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu, Sąd zasądza zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu od przeciwnika tej strony na rzecz Skarbu Państwa z jednoczesnym przyznaniem od Skarbu Państwa i poleceniem wypłaty równowartości tych kosztów na rzecz pełnomocnika procesowego strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej z urzędu z sum Skarbu Państwa. Takie rozwiązanie jednolicie ureguluje zasady zasądzania i wypłacania wynagrodzenia pełnomocnikowi ustanowionemu z urzędu w sytuacji, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy udzielonej przez adwokata ustanowionego z urzędu. Rozwiązanie to zrywa z obecnie ukształtowaną we wskazanym powyżej rozporządzeniu (§ 6), wadliwą zasadą nierównego traktowania pełnomocników procesowych świadczących pomoc prawną z urzędu w aspekcie wypłaty należnego wynagrodzenia z tego tytułu. Przypomnieć należy, że obecnie pełnomocnik świadczący pomoc prawną z urzędu reprezentujący stronę wygrywającą jest w gorszej sytuacji, niż pełnomocnik strony przegrywającej, jako że temu ostatniemu koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu wypłaca Skarb Państwa bezwarunkowo, natomiast pełnomocnikowi wygrywającemu proces, Skarb Państwa wypłaci wynagrodzenie dopiero po wykazaniu przez pełnomocnika bezskuteczności ich egzekucji.

W konsekwencji projektowany akt prawny objęty petycją porządkuje zasady zasądzania zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, wypełniając istniejącą w tym zakresie lukę w prawie procesowym, rozstrzygając niejednolitości w orzecznictwie, wprowadzając także po stronie ich beneficjentów instrumenty procesowe służące wyegzekwowaniu tych uprawnień. Ostatecznie umożliwi pełnomocnikowi (obrońcy) ustanowionemu z urzędu otrzymanie należnego wynagrodzenia za już udzieloną pomoc prawną (na bieżąco), pozostawiając jednocześnie organowi procesowemu pełną kontrolę nad zasadnością i wysokością należnych z tego tytułu kosztów.

W ocenie autorów petycji potrzeba zmian w zakresie materii objętej petycją jest pochodną wielu czynników.

Na wstępie należy wskazać, że wysokość kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu jest ustalana w oparciu o zasady ogólne obowiązujące w każdej z wymienionych powyżej procedur, tj. karnej oraz cywilnej, a także w oparciu o postanowienia rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu. Co istotne w praktyce procesowej ostateczne ustalenie wysokości tych kosztów następuje w chwili uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie jako całość przedmiotu procesu, zaś ich wypłata jest z zasady realizowana jako czynność następcza, względem prawomocności orzeczenia przyznającego koszty. Praktyka procesowa nie doznaje w tym zakresie wyjątków, co w rzeczywistości oznacza, że pełnomocnik procesowy lub obrońca świadczący pomoc prawną z urzędu otrzymuje należne wynagrodzenie nie tylko po wykonaniu zleconych mu czynności (po udzieleniu pomocy prawnej), ale także po prawomocnym zakończeniu postępowania. Czynnikiem determinującym wpłatę wynagrodzenia jakim jest prawomocność orzeczenia jest zależny od długości trwania postępowania, a w praktyce, o czym szerzej w dalszej części uzasadnienia, może mieć miejsce po kilkuletnim procesie. Ustanowiony z urzędu pełnomocnik procesowy lub obrońca najczęściej nie ma wpływu na te okoliczności,

świadcząc pomoc prawną z urzędu przez bardzo długi czas, bez otrzymywania na bieżąco wynagrodzenia za rzeczywiście wykonaną pomoc prawną. Brak jest racjonalnego uzasadnienia dla tak ukształtowanej praktyki procesowej, jak też dla braku precyzyjnego uregulowania tego zagadnienia w ustawach procesowych.

Brak otrzymywania na bieżąco wynagrodzenia przez pełnomocnika lub obrońcę ustanowionego z urzędu ma szczególne znaczenie w postępowaniach wieloinstancyjnych, w tym w sprawach przekazywanych do ponownego rozpoznania (dotyczy to zarówno spraw karnych i cywilnych). Jak również w sprawach, w których dochodzi do zawieszenia postępowania (postępowania karne i cywilne), a także w sprawach cywilnych, w których rozstrzygnięcia następują w formie orzeczeń wstępnych lub częściowych. Nie należy do orzeczeń kończących sprawę w instancji wyrok (postanowienie) częściowy ani wstępny (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 sierpnia 2009 r., I CZ 36/09, OSNC-ZD 2010/2, poz. 58). Orzeczeniem kończącym sprawę w instancji jest to postanowienie lub ten wyrok, który rozstrzyga o ostatniej części roszczenia, tj. o całości przedmiotu procesu.

Ustawy procesowe, objęte projektem będącym przedmiotem petycji, nie przewidują regulacji pozwalających na zasądzenie zwrotu kosztów udzielonej pomocy prawnej z urzędu, celem bieżącego rozliczenia wynagrodzenia za pomoc prawną rzeczywiście udzieloną i wykonaną na rzecz beneficjenta tej pomocy, np. jako rozliczenie danej instancji lub określonego etapu postępowania. Przekonuje to o potrzebie zmian normatywnych w tym zakresie. Uzasadnione jest oderwanie wymagalności i wypłacenia wynagrodzenia należnego pełnomocnikowi lub obrońcy ustanowionemu z urzędu, od uprawomocnienia się rozstrzygnięcia kończącego całe postępowanie.

Zauważyć należy, że zgodnie z art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. - Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2016 r. poz. 1999 i 2261 oraz z 2017 r. poz. 1139) oraz postanowieniami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, koszty nieopłaconej pomocy prawnej należą się za udzieloną pomoc prawną. Wskazuje na to przede wszystkim wykładnia semantyczna art. 29 ust. 1 Prawa o adwokaturze oraz § 1 rozporządzenia. Mając na uwadze wielość stanów faktycznych, które towarzyszą rozpoznawaniu spraw toczących się także z udziałem pełnomocników i obrońców ustanowionych z urzędu do udzielenia pomocy prawnej, należy stwierdzić, że wypłata należnych kosztów, za już udzieloną pomoc prawną, nie może być po pierwsze pozostawiona swobodnemu uznaniu organu procesowego, po drugie nie może też być uzależniona od prawomocnego zakończenia postępowania, w którym ustanowiono pełnomocnika lub obrońcę z urzędu. Wskazać należy, że praktyka rozliczania kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika (obrońcę) ustanowionego z urzędu w sprawach toczących się z jego udziałem jest różna, niejednolita. Jest to konsekwencją braku precyzyjnych regulacji, co do momentu, w którym pełnomocnikowi lub obrońcy ustanowionemu z urzędu, należne jest wynagrodzenie i w jakim terminie organ uprawniony do wydania orzeczenia w przedmiocie kosztów, ma obowiązek rozpoznać złożony przez nich wniosek. Najczęstsze są przypadki, w których pełnomocnik (obrońca) świadczący pomoc prawną z urzędu oczekuje na ustalenie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej kilka, a nawet kilkanaście lat. Jest to pokłosiem braku chociażby nieprawomocnego rozstrzygnięcia sprawy w określonej instancji lub nieuzasadnionego oczekiwania na prawomocne zakończenie postępowania, pomimo że do udzielenia pomocy prawnej z urzędu doszło, co zmaterializowało roszczenie adwokata (radcy prawnego) o wypłatę przedmiotowych kosztów za już udzieloną pomoc prawną. Wskazać należy, że nie należą do rzadkości postępowania, które toczą się wiele lat, co jest wynikiem

szeregu okoliczności, często niezależnych od pełnomocnika (obrońcy) ustanowionego z urzędu. Tytułem przykładu można wskazać przewlekłość postępowania, konieczność ponownego rozpoznania sprawy po jej uchyleniu w następstwie rozpoznania środka zaskarżenia, jak też długotrwałość postępowania będąca wynikiem skomplikowanego postępowania dowodowego lub przekształceń podmiotowych wskutek śmierci strony, względnie zawieszenia postępowania przez organ procesowy. Ponadto dowolność i rozbieżność praktyki powoduje, że pełnomocnik (obrońca) ustanowiony z urzędu oczekuje na należne mu wynagrodzenie za już udzieloną pomoc prawną, bez jakiegokolwiek instrumentu prawnego pozwalającego na ich otrzymanie.

Zauważyć także należy, że w toku rozpoznawania spraw przed sądem pojawiają się inne niż pełnomocnik (obrońca) ustanowiony z urzędu podmioty, które otrzymują wynagrodzenie tymczasowo wypłacane z sum Skarbu Państwa, za wykonane na rzecz organu procesowego, czynności. Do podmiotów tych należy zaliczyć biegłych, tłumaczy czy specjalistów, a w wymiarze szerszym także ławników. Wynagrodzenie należne wskazanym podmiotom nie jest uzależnione od prawomocnego zakończenia postępowania, a nawet od nieprawomocnego rozstrzygnięcia kończącego postępowanie w instancji. W przypadku biegłych sądowych należne wynagrodzenie jest wypłacane bezpośrednio po wykonaniu opinii, po złożeniu opinii ustnej albo uzupełniającej opinii pisemnej – także w sytuacji, w której wszystkie wymienione czynności składają się na całą opinię w rozumieniu czynności dowodowej. Następuje to bezpośrednio po uprawomocnieniu się odrębnego postanowienia przyznającego te koszty, do wydania którego dochodzi bezpośrednio po rozpoznaniu stosownego wniosku złożonego przez biegłego. Podkreślić należy, że w przypadku biegłych wynagrodzenie wypłacane jest za każdą z wymienionych czynności, co w praktyce powoduje, że biegły otrzymuje wynagrodzenie za każdy z zakończonych przez siebie etapów składających się na całość opinii, nawet przed ostatecznym zakończeniem opiniowania w sprawie. W istocie otrzymuje wynagrodzenie na bieżąco. Tożsame zasady obowiązują w przypadku tłumaczy i specjalistów. W odniesieniu zaś do ławników ustawodawca przewidział tzw. ryczałt ławniczy, o którym mowa w art. 172 § 3 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych. W praktyce ryczałt ławniczy również rozliczany jest na bieżąco, tj. po zakończeniu nie całej sprawy, ale każdej jednostkowej rozprawy (w zarządzeniach końcowych sąd poleca wypłacić "ryczałt ławniczy"). Rozważania powyższe mają znaczenie dla uzasadnienia projektowanego rozwiązania normatywnego, w kontekście braku argumentów o różnicowaniu sytuacji prawnej pełnomocników (obrońców) świadczących pomoc prawną z urzędu w relacji do innych podmiotów, które świadczą swe usługi na rzecz organu procesowego w toku postępowania. Wskazane powyżej podmioty wykonujące czynności w toku postępowania na rzecz Skarbu Państwa nie oczekują na wpłatę wynagrodzenia za wykonywaną pracę do uprawomocnienia się orzeczenia kończącego całe postępowanie, tak jak jest to w przypadku adwokatów i radców prawnych. Brak jest racjonalnych podstaw do odmiennego traktowania adwokatów i radców prawnych, którzy de facto kredytyują koszty udzielanej przez siebie pomocy prawnej.

Potrzeba zmian, a w zasadzie potrzeba regulacji tego zagadnienia, jest także determinowana różną praktyką orzeczniczą w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym albo kasacyjnym. Jak wskazuje się w piśmiennictwie i rozbieżnie interpretuje w orzecznictwie chociaż brak ku temu wyraźnej podstawy prawnej, zasadne byłoby wprowadzenie praktyki, zgodnie z którą sąd, uchylając zaskarżony wyrok, orzekałby jednocześnie o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym (por. postanowienie Sądu Najwyższego (7) z dnia 20.10.2009 r., I KZP 1/09, OSNKW 2009/12, poz. 101, który stanął na stanowisku, iż w postępowaniu odwoławczym albo kasacyjnym, w wypadku gdy obrońca z urzędu złożył

wniosek o zasądzenie wynagrodzenia w stawce wyższej niż minimalna za udział w tym postępowaniu, taki wniosek powinien rozpoznać sąd odwoławczy albo kasacyjny, chociażby wydał orzeczenie, które nie kończy postępowania w sprawie). Odmienne stanowisko wyraził m.in. Sąd Apelacyjny w Gdańsku, który wychodząc z założenia, że wyrok uchylający nie kończy postępowania

w sprawie, uznał, iż wniosek obrońcy o zasądzenie stosownych kosztów za obronę z urzędu w instancji ad quem jest w tych okolicznościach przedwczesny (wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 24 sierpnia 2011 r., II AKa 204/11, POSAG 2011/3, poz. 2; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 28 lipca 2010 r., II AKzw 547/10, „Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Szczecinie” 2011/4, s. 23–27). W doktrynie można jednak spotkać pogląd, zgodnie z którym w wypadku uchylecia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, mimo że nie jest to orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, sąd odwoławczy powinien zasądzić od Skarbu Państwa na rzecz obrońcy lub pełnomocnika koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie z urzędu (D. Świecki, Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych, Warszawa 2010, s. 391). Rozbieżność powyższa, będąc jedynie egzemplifikacją możliwych rozstrzygnięć, stanowi dodatkowy argument uzasadniający jednolite uregulowanie w zakresie zasad rozstrzygnięcia o kosztach pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Reasumując powyższe argumenty należy stwierdzić, w odniesieniu do procedury karnej i cywilnej, że potrzeba postulowanej w petycji regulacji wynika z konieczności jednoznacznego uregulowania zasad orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez sąd. Po drugie, doprowadzi do oderwania prawa pełnomocnika (obrońcy) ustanowionego z urzędu do otrzymywania na bieżąco wynagrodzenia za rzeczywiście wykonaną pomoc prawną od okoliczności i zdarzeń procesowych, na które nie ma on wpływu, w szczególności od często odległego w czasie prawomocnego zakończenia postępowania, co spowoduje, że pełnomocnik (obrońca) ustanowiony z urzędu otrzyma na bieżąco należne wynagrodzenie za rzeczywiście wykonaną pomoc prawną. Po trzecie, wyeliminuje różnicowanie sytuacji prawnej pełnomocników (obrońców) świadczących pomoc prawną z urzędu w relacji do innych podmiotów, które świadczą swe usługi na rzecz organu procesowego, w postępowaniach sądowych otrzymując na bieżąco wynagrodzenie za wykonane czynności. W konsekwencji doprowadzi do istnienia regulacji normatywnej usuwającej stan odmiennego traktowania adwokatów i radców prawnych, którzy często prowadząc indywidualne kancelarie de facto kredytują koszty udzielanej przez siebie pomocy prawnej, wyręczając przez to tymczasowo Skarb Państwa.

W odniesieniu do procedury cywilnej konieczne jest także jednolite uregulowanie zasad zasądzenia i wypłacania wynagrodzenia pełnomocnikowi ustanowionemu z urzędu w sytuacji, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy udzielonej przez adwokata ustanowionego z urzędu. Zauważyć należy, że zgodnie z § 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu „W sprawie cywilnej, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy udzielonej przez adwokata ustanowionego z urzędu, koszty, o których mowa w § 2, sąd przyznaje po wykazaniu bezskuteczności ich egzekucji.”. Istniejąca regulacja na poziomie rozporządzenia jest całkowicie i oczywiście niesprawiedliwa, różnicuje uprawnienie pełnomocnika wygrywającego proces cywilny i pełnomocnika proces ten przegrywającego. Pełnomocnik świadczący pomoc prawną z urzędu reprezentujący stronę wygrywającą jest w gorszej sytuacji, niż pełnomocnik strony przegrywającej, jako że temu

ostatniemu koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu wypłaca Skarb Państwa bezwarunkowo, natomiast pełnomocnikowi wygrywającemu proces, Skarb Państwa wypłaci wynagrodzenie dopiero po wykazaniu przez pełnomocnika bezskuteczności ich egzekucji. Podkreślić należy, że wówczas pełnomocnik procesowy nie dość, że udzielił nieodpłatnej pomocy prawnej na zlecenie Skarbu Państwa to jeszcze jest obowiązany przeprowadzić postępowanie egzekucyjne w celu wyegzekwowania należnego wynagrodzenia. Konstrukcja ta zakłada, że pełnomocnik procesowy podejmuje dodatkową aktywność w praktyce czasochłonną, angażując jego środki finansowe (konieczność uiszczenia zaliczek na rzecz komornika), aby uzyskać należne wynagrodzenie, którego źródłem był sui generis stosunek zlecenia powstały w relacji ze Skarbem Państwa. Jest to równocześnie aktywność niezwiązana bezpośrednio z celem jakiego służy udział adwokatów i radców prawnych w realizowaniu przez Państwo obowiązku zapewnienia nieodpłatnej pomocy prawnej osobą uprawnionym. niesprawiedliwość tego rozwiązania polega także i na tym, że w obu przypadkach, zleciodawcą pomocy prawnej jest Skarb Państwa, i on winien wypłacać wynagrodzenie niezależnie od wyniku sprawy, nie zaś uzależniać taką wypłatę od przeprowadzenia przez pełnomocnika procesowego dodatkowo postępowania egzekucyjnego.

W postępowaniu cywilnym istnieje nadto potrzeba uregulowania sytuacji procesowej, w której dochodzi w toku postępowania do cofnięcia lub zwolnienia przez sąd ustanowionego z urzędu adwokata lub radcy prawnego, a także wygaśnięcia ustanowienia adwokata lub radcy prawnego wskutek śmierci strony, która korzystała z pomocy prawnej udzielonej z urzędu. W takim przypadku Sąd na wniosek pełnomocnika ustanowionego z urzędu w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu powinien rozstrzygać w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku, zasądzając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Obecnie Sąd nie jest związany żadnym terminem rozpoznania takiego wniosku. Wielokrotnie w praktyce wnioski takie rozpoznawane są po zakończeniu całego postępowania, który to moment procesowy jest odległy w czasie od faktycznego zakończenia świadczenia pomocy prawnej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu. Jednocześnie pełnomocnik po zaistnieniu przytoczonych powyżej zdarzeń, przestaje być podmiotem biorącym udział w postępowaniu i de facto traci możliwość kontrolowania biegu tego postępowania, jak też nie posiada żadnego instrumentu procesowego pozwalającego na realizację przysługującego mu prawa do otrzymania wynagrodzenia za pomoc prawną świadczoną z urzędu.

Mając na uwadze powyższe argumenty, Naczelna Rada Adwokacka postuluje zmianę ustaw wskazanych w petitum petycji, jednocześnie proponując ich brzmienie. W załączeniu Naczelna Rada Adwokacka przedkłada projekt ustawy wraz z uzasadnieniem w przedmiocie objętym niniejszą petycją.

Załączniki:

1. Uchwała nr 423/2024 Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z 4 stycznia 2024 r. w sprawie złożenia w interesie publicznym petycji dotyczącej zmiany ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 30 z późn. zm.).
2. Projekty ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy Kodeks postępowania karnego.

UCHWAŁA NR 423/2024
Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej
z dnia 4 stycznia 2024 r.

**w sprawie złożenia w interesie publicznym petycji
dotyczącej zmiany ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego
(t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks
postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 30 z późn. zm.)**

Na podstawie art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze i art. 2 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach, *działając w interesie publicznym, w tym w interesie wymiaru sprawiedliwości, mając na względzie troskę o jego prawidłowe funkcjonowanie*, Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej uchwala, co następuje:

1. Wystąpić do Ministra Sprawiedliwości z petycją w interesie publicznym w sprawie podjęcia działań zmierzających do skorzystania przez Radę Ministrów z inicjatywy ustawodawczej mającej na celu zmianę przepisów prawa, tj. ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 30 z późn. zm.) poprzez:

- zmianę w art. 108 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 z późn. zm.) i nadanie mu następującego brzmienia:

„Art. 108.

§ 1. Sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji, z zastrzeżeniem § 3. Sąd może jednak rozstrzygnąć jedynie o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu; w tej sytuacji, po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, referendarz sądowy w sądzie pierwszej instancji

wydaje postanowienie, w którym dokonuje szczegółowego wyliczenia kosztów obciążających strony.

§ 2. Sąd drugiej instancji, uchylając zaskarżone orzeczenie i przekazując sprawę sądowi pierwszej instancji do rozpoznania, pozostawia temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej, z zastrzeżeniem § 3.

§ 3. Zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd przyznaje w oddzielnym postanowieniu, które wydaje po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji. W przypadku cofnięcia lub zwolnienia przez sąd ustanowionego z urzędu adwokata lub radcy prawnego, a także wygaśnięcia ustanowienia adwokata lub radcy prawnego wskutek śmierci strony, która korzystała z pomocy prawnej udzielonej z urzędu, Sąd na wniosek pełnomocnika ustanowionego z urzędu w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu rozstrzyga w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku, zasądając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

§ 4. Wniosek o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu zawiera oświadczenie, że opłata nie została zapłacona w całości lub w części.

§ 5. Koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w każdym przypadku ponosi Skarb Państwa. W sprawie, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu, Sąd zasądza zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu od przeciwnika tej strony na rzecz Skarbu Państwa z jednoczesnym przyznaniem od Skarbu Państwa i poleceniem wypłaty równowartości tych kosztów na rzecz pełnomocnika procesowego strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej z urzędu z sum Skarbu Państwa”.

- zmianę w art. 626 w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 30 z późn. zm.) i nadanie mu następującego brzmienia:

„Art. 626.

§ 1. W orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd określa, kto, w jakiej części i zakresie ponosi koszty procesu, z zastrzeżeniem § 4.

§ 2. Jeżeli w orzeczeniu wymienionym w § 1 nie zamieszczono rozstrzygnięcia o kosztach, jak również, gdy zachodzi konieczność dodatkowego ustalenia ich wysokości lub rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wykonawczego, orzeczenie w tym przedmiocie wydaje odpowiednio sąd pierwszej instancji, sąd odwoławczy, a w zakresie dodatkowego ustalenia wysokości kosztów także referendarz sądowy właściwego sądu.

§ 3. Na orzeczenie w przedmiocie kosztów służy zażalenie, jeżeli nie wniesiono apelacji. W razie wniesienia apelacji i zażalenia - zażalenie rozpoznaje sąd odwoławczy łącznie z apelacją.

§ 4. Zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd przyznaje w oddzielnym postanowieniu, które wydaje po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji. Na wniosek pełnomocnika lub obrońcy ustanowionego z urzędu w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd rozstrzyga także na każdym etapie postępowania, zasądzając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu do wysokości kosztów aktualnie należnych na danym etapie postępowania.

§ 5. Wniosek o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu zawiera oświadczenie, że opłata nie została zapłacona w całości lub w części.

§ 6. Na postanowienie, o którym mowa w § 4 służy zażalenie. W razie wniesienia apelacji i zażalenia - zażalenie rozpoznaje sąd odwoławczy łącznie z apelacją”.

2. Wyrazić zgodę na ujawnienie na stronie internetowej podmiotu rozpatrującego petycję lub urzędu go obsługującego danych podmiotu wnoszącego petycję.
3. Upoważnić _____ do reprezentowania Naczelnej Rady Adwokackiej w pracach nad petycją przed Ministrem Sprawiedliwości, w tym do złożenia petycji.

USTAWA

z dnia

o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego¹

oraz ustawy Kodeks postępowania karnego²

Art. 1. W ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 30 z późn. zm.) art. 108 otrzymuje brzmienie:

„Art. 108.

§ 1. Sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji, z zastrzeżeniem § 3. Sąd może jednak rozstrzygnąć jedynie o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu; w tej sytuacji, po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, referendarz sądowy w sądzie pierwszej instancji wydaje postanowienie, w którym dokonuje szczegółowego wyliczenia kosztów obciążających strony.

§ 2. Sąd drugiej instancji, uchylając zaskarżone orzeczenie i przekazując sprawę sądowi pierwszej instancji do rozpoznania, pozostawia temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej, z zastrzeżeniem § 3.

§ 3. Zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd przyznaje w oddzielnym postanowieniu, które wydaje po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji. W przypadku cofnięcia lub zwolnienia przez sąd ustanowionego z urzędu adwokata lub radcy prawnego, a także wygaśnięcia ustanowienia adwokata lub radcy prawnego wskutek śmierci strony, która korzystała z pomocy prawnej udzielonej z urzędu, Sąd na wniosek pełnomocnika ustanowionego

¹ (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 30 z późn. zm.),

² (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 z późn. zm.).

z urzędu w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu rozstrzyga w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku, zasądzając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

§ 4. Wniosek o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu zawiera oświadczenie, że opłata nie została zapłacona w całości lub w części.

§ 5. Koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w każdym przypadku ponosi Skarb Państwa. W sprawie, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu, Sąd zasądza zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu od przeciwnika tej strony na rzecz Skarbu Państwa z jednoczesnym przyznaniem od Skarbu Państwa i poleceniem wypłaty równowartości tych kosztów na rzecz pełnomocnika procesowego strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej z urzędu z sum Skarbu Państwa.”

Art. 2. W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 z późn. zm.) art. 626 otrzymuje brzmienie:

„Art. 626.

§ 1. W orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd określa, kto, w jakiej części i zakresie ponosi koszty procesu, z zastrzeżeniem § 4.

§ 2. Jeżeli w orzeczeniu wymienionym w § 1 nie zamieszczono rozstrzygnięcia o kosztach, jak również, gdy zachodzi konieczność dodatkowego ustalenia ich wysokości lub rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wykonawczego, orzeczenie w tym przedmiocie wydaje odpowiednio sąd pierwszej instancji, sąd odwoławczy, a w zakresie dodatkowego ustalenia wysokości kosztów także referendarz sądowy właściwego sądu.

§ 3. Na orzeczenie w przedmiocie kosztów służy zażalenie, jeżeli nie wniesiono apelacji. W razie wniesienia apelacji i zażalenia - zażalenie rozpoznaje sąd odwoławczy łącznie z apelacją.

§ 4. Zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd przyznaje w oddzielnym postanowieniu, które wydaje po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji. Na wniosek pełnomocnika lub obrońcy ustanowionego z urzędu w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd rozstrzyga także na każdym etapie postępowania, zasądając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu do wysokości kosztów aktualnie należnych na danym etapie postępowania.

§ 5. Wniosek o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu zawiera oświadczenie, że opłata nie została zapłacona w całości lub w części.

§ 6. Na postanowienie, o którym mowa w § 4 służy zażalenie. W razie wniesienia apelacji i zażalenia - zażalenie rozpoznaje sąd odwoławczy łącznie z apelacją."

Art. 3. Przepisy ustaw zmienianych w art. 1 i 2 w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą stosuje się także w sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie tej ustawy.

Art. 4. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Uzasadnienie

I. WSTĘP

Celem projektu ustawy jest uszczegółowienie i ujednoczenie zasad orzekania o zwrocie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez adwokata lub radcę prawnego w postępowaniach cywilnych i karnych. Projektowany w niniejszym akcie instrument procesowy umożliwi adwokatowi lub radcy prawnemu ustanowionym z urzędu otrzymanie należnego wynagrodzenia za już udzieloną pomoc prawną (na bieżąco) bez konieczności, często wieloletniego, oczekiwania na wynagrodzenie za czynności procesowe wykonane w toku postępowań sądowych – karnych i cywilnych.

II. OBECNY STAN PRAWNY I POTRZEBA ZMIAN

W obecnie obowiązującym stanie prawnym w postępowaniu cywilnym, stosownie do art. 108 § 1 k.p.c. sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. Sąd może jednak rozstrzygnąć jedynie o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu; w tej sytuacji, po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, referendarz sądowy w sądzie pierwszej instancji wydaje postanowienie, w którym dokonuje szczegółowego wyliczenia kosztów obciążających strony. Zgodnie z § 2 tego przepisu sąd drugiej instancji, uchylając zaskarżone orzeczenie i przekazując sprawę sądowi pierwszej instancji do rozpoznania, pozostawia temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

W obecnie obowiązującym stanie prawnym w postępowaniu karnym w oparciu o art. 626 § 1 k.p.k. w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd określa, kto, w jakiej części i zakresie ponosi koszty procesu. Zgodnie z § 2 tego przepisu, jeżeli w orzeczeniu wymienionym w § 1 nie zamieszczono rozstrzygnięcia o kosztach, jak również, gdy zachodzi konieczność dodatkowego ustalenia ich wysokości lub rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wykonawczego, orzeczenie w tym przedmiocie wydaje odpowiednio sąd pierwszej instancji, sąd odwoławczy, a w zakresie dodatkowego ustalenia wysokości kosztów także referendarz sądowy właściwego sądu. W świetle § 3 na orzeczenie w przedmiocie kosztów służy zażalenie, jeżeli nie wniesiono apelacji. W razie wniesienia apelacji i zażalenia - zażalenie rozpoznaje sąd odwoławczy łącznie z apelacją.

Analiza ustaw procesowych, powołanych powyżej w ich aktualnym brzmieniu prowadzi do wniosku, że nie zawierają w swej treści kompleksowego i koniecznego z praktycznego punktu widzenia, sposobu ustalania zasad orzekania o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej z urzędu, a już udzielonej.

Potrzeba zmian w tym zakresie jest pochodną wielu czynników.

Na wstępie należy wskazać, że wysokość kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu jest ustalana w oparciu o zasady ogólne obowiązujące w każdej z wymienionych powyżej procedur, tj. karnej oraz cywilnej, a także w oparciu o postanowienia rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z

urzędu. Co istotne w praktyce procesowej ostateczne ustalenie wysokości tych kosztów następuje w chwili uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie jako całość przedmiotu procesu, zaś ich wypłata jest z zasady realizowana jako czynność następcza, względem prawomocności orzeczenia przyznającego koszty. Praktyka procesowa nie doznaje w tym zakresie wyjątków, co w rzeczywistości oznacza, że pełnomocnik procesowy lub obrońca świadczący pomoc prawną z urzędu otrzymuje należne wynagrodzenie nie tylko po wykonaniu zleconych mu czynności (po udzieleniu pomocy prawnej), ale także po prawomocnym zakończeniu postępowania. Czynnikiem determinującym wpłatę wynagrodzenia jakim jest prawomocność orzeczenia jest zależny od długości trwania postępowania, a w praktyce, o czym szerzej w dalszej części uzasadnienia, może mieć miejsce po kilkuletnim procesie. Ustanowiony z urzędu pełnomocnik procesowy lub obrońca najczęściej nie ma wpływu na te okoliczności, świadcząc pomoc prawną z urzędu przez bardzo długi czas, bez otrzymywania na bieżąco wynagrodzenia za rzeczywiście wykonaną pomoc prawną. Brak jest racjonalnego uzasadnienia dla tak ukształtowanej praktyki procesowej, jak też dla braku precyzyjnego uregulowania tego zagadnienia w ustawach procesowych.

Brak otrzymywania na bieżąco wynagrodzenia przez pełnomocnika lub obrońcę ustanowionego z urzędu ma szczególne znaczenie w postępowaniach wieloinstancyjnych, w tym w sprawach przekazywanych do ponownego rozpoznania (dotyczy to zarówno spraw karnych i cywilnych). Jak również w sprawach, w których dochodzi do zawieszenia postępowania (postępowania karne i cywilne), a także w sprawach cywilnych, w których rozstrzygnięcia następują w formie orzeczeń wstępnych lub częściowych. Nie należy do orzeczeń kończących sprawę w instancji wyrok (postanowienie) częściowy ani wstępny (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 sierpnia 2009 r., I CZ 36/09, OSNC-ZD 2010/2, poz. 58). Orzeczeniem kończącym sprawę w instancji jest to postanowienie lub ten wyrok, który rozstrzyga o ostatniej części roszczenia, tj. o całości przedmiotu procesu.

Ustawy procesowe, objęte niniejszym projektem, nie przewidują regulacji pozwalających na zasądzenie zwrotu kosztów udzielonej pomocy prawnej z urzędu, celem bieżącego rozliczenia wynagrodzenia za pomoc prawną rzeczywiście udzieloną i wykonaną na rzecz beneficjenta tej pomocy, np. jako rozliczenie danej instancji lub określonego etapu postępowania. Przekonuje to o potrzebie zmian normatywnych w tym zakresie. Uzasadnione

jest, z przyczyn wskazanych w uzasadnieniu niniejszego projektu, oderwanie wymagalności i wypłacenia wynagrodzenia należnego pełnomocnikowi lub obrońcy ustanowionemu z urzędu, od uprawomocnienia się rozstrzygnięcia kończącego całe postępowanie.

Zauważyć należy, że zgodnie z art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. - Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2016 r. poz. 1999 i 2261 oraz z 2017 r. poz. 1139) oraz postanowieniami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, koszty nieopłaconej pomocy prawnej należą się za udzieloną pomoc prawną. Wskazuje na to przede wszystkim wykładnia semantyczna art. 29 ust. 1 Prawa o adwokaturze oraz § 1 rozporządzenia. Mając na uwadze wielość stanów faktycznych, które towarzyszą rozpoznawaniu spraw toczących się także z udziałem pełnomocników i obrońców ustanowionych z urzędu do udzielenia pomocy prawnej, należy stwierdzić, że wypłata należnych kosztów, za już udzieloną pomoc prawną, nie może być po pierwsze pozostawiona swobodnemu uznaniu organu procesowego, po drugie nie może też być uzależniona od prawomocnego zakończenia postępowania, w którym ustanowiono pełnomocnika lub obrońcę z urzędu. Wskazać należy, że praktyka rozliczania kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika (obrońcę) ustanowionego z urzędu w sprawach toczących się z jego udziałem jest różna, niejednolita. Jest to konsekwencją braku precyzyjnych regulacji, co do momentu, w którym pełnomocnikowi lub obrońcy ustanowionemu z urzędu, należne jest wynagrodzenie i w jakim terminie organ uprawniony do wydania orzeczenia w przedmiocie kosztów, ma obowiązek rozpoznać złożony przez nich wniosek. Najczęstsze są przypadki, w których pełnomocnik (obrońca) świadczący pomoc prawną z urzędu oczekuje na ustalenie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej kilka, a nawet kilkanaście lat. Jest to pokłosiem braku chociażby nieprawomocnego rozstrzygnięcia sprawy w określonej instancji lub nieuzasadnionego oczekiwania na prawomocne zakończenie postępowania, pomimo że do udzielenia pomocy prawnej z urzędu doszło, co zmaterializowało roszczenie adwokata (radcy prawnego) o wypłatę przedmiotowych kosztów za już udzieloną pomoc prawną. Wskazać należy, że nie należą do rzadkości postępowania, które toczą się wiele lat, co jest wynikiem szeregu okoliczności, często niezależnych od pełnomocnika (obrońcy) ustanowionego z urzędu. Tytułem przykładu można wskazać przewlekłość postępowania, konieczność ponownego rozpoznania sprawy po jej uchyleniu w następstwie rozpoznania środka zaskarżenia, jak też

długotrwałość postępowania będąca wynikiem skomplikowanego postępowania dowodowego lub przekształceń podmiotowych wskutek śmierci strony, względnie zawieszenia postępowania przez organ procesowy. Ponadto dowolność i rozbieżność praktyki powoduje, że pełnomocnik (obrońca) ustanowiony z urzędu oczekuje na należne mu wynagrodzenie za już udzieloną pomoc prawną, bez jakiegokolwiek instrumentu prawnego pozwalającego na ich otrzymanie.

Zauważyć także należy, że w toku rozpoznawania spraw przed sądem pojawiają się inne niż pełnomocnik (obrońca) ustanowiony z urzędu podmioty, które otrzymują wynagrodzenie tymczasowo wypłacane z sum Skarbu Państwa, za wykonane na rzecz organu procesowego, czynności. Do podmiotów tych należy zaliczyć biegłych, tłumaczy czy specjalistów, a w wymiarze szerszym także ławników. Wynagrodzenie należne wskazanym podmiotom nie jest uzależnione od prawomocnego zakończenia postępowania, a nawet od nieprawomocnego rozstrzygnięcia kończącego postępowanie w instancji. W przypadku biegłych sądowych należne wynagrodzenie jest wypłacane bezpośrednio po wykonaniu opinii, po złożeniu opinii ustnej albo uzupełniającej opinii pisemnej – także w sytuacji, w której wszystkie wymienione czynności składają się na całą opinię w rozumieniu czynności dowodowej. Następuje to bezpośrednio po uprawomocnieniu się odrębnego postanowienia przyznającego te koszty, do wydania którego dochodzi bezpośrednio po rozpoznaniu stosownego wniosku złożonego przez biegłego. Podkreślić należy, że w przypadku biegłych wynagrodzenie wypłacane jest za każdą z wymienionych czynności, co w praktyce powoduje, że biegły otrzymuje wynagrodzenie za każdy z zakończonych przez siebie etapów składających się na całość opinii, nawet przed ostatecznym zakończeniem opiniowania w sprawie. W istocie otrzymuje wynagrodzenie na bieżąco. Tożsame zasady obowiązują w przypadku tłumaczy i specjalistów. W odniesieniu zaś do ławników ustawodawca przewidział tzw. ryczałt ławniczy, o którym mowa w art. 172 § 3 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych. W praktyce ryczałt ławniczy również rozliczany jest na bieżąco, tj. po zakończeniu nie całej sprawy, ale każdej jednostkowej rozprawy (w zarządzeniach końcowych sąd poleca wypłacić "ryczałt ławniczy"). Rozważania powyższe mają znaczenie dla uzasadnienia projektowanego rozwiązania normatywnego, w kontekście braku argumentów o różnicowaniu sytuacji prawnej pełnomocników (obrońców) świadczących pomoc prawną z urzędu w relacji do innych podmiotów, które świadczą swe usługi na rzecz organu procesowego w toku postępowania. Wskazane powyżej podmioty wykonujące czynności w toku postępowania na rzecz Skarbu Państwa nie oczekują na wpłatę wynagrodzenia za wykonywaną

pracę do uprawomocnienia się orzeczenia kończącego całe postępowanie, tak jak jest to w przypadku adwokatów i radców prawnych. Brak jest racjonalnych podstaw do odmiennego traktowania adwokatów i radców prawnych, którzy de facto kredytuują koszty udzielanej przez siebie pomocy prawnej.

Potrzeba zmian, a w zasadzie potrzeba regulacji tego zagadnienia, jest także determinowana różną praktyką orzeczniczą w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym albo kasacyjnym. Jak wskazuje się w piśmiennictwie i rozbieżnie interpretuje w orzecznictwie chociaż brak ku temu wyraźnej podstawy prawnej, zasadne byłoby wprowadzenie praktyki, zgodnie z którą sąd, uchylając zaskarżony wyrok, orzekałby jednocześnie o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym (por. postanowienie Sądu Najwyższego (7) z dnia 20.10.2009 r., I KZP 1/09, OSNKW 2009/12, poz. 101, który stanął na stanowisku, iż w postępowaniu odwoławczym albo kasacyjnym, w wypadku gdy obrońca z urzędu złożył wniosek o zasądzenie wynagrodzenia w stawce wyższej niż minimalna za udział w tym postępowaniu, taki wniosek powinien rozpoznać sąd odwoławczy albo kasacyjny, chociażby wydał orzeczenie, które nie kończy postępowania w sprawie). Odmiennie stanowisko wyraził m.in. Sąd Apelacyjny w Gdańsku, który wychodząc z założenia, że wyrok uchylający nie kończy postępowania w sprawie, uznał, iż wniosek obrońcy o zasądzenie stosownych kosztów za obronę z urzędu w instancji ad quem jest w tych okolicznościach przedwczesny (wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 24 sierpnia 2011 r., II AKa 204/11, POSAG 2011/3, poz. 2; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 28 lipca 2010 r., II AKzw 547/10, „Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Szczecinie” 2011/4, s. 23–27). W doktrynie można jednak spotkać pogląd, zgodnie z którym w wypadku uchylecia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, mimo że nie jest to orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, sąd odwoławczy powinien zasądzić od Skarbu Państwa na rzecz obrońcy lub pełnomocnika koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie z urzędu (D. Świecki, Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych, Warszawa 2010, s. 391). Rozbieżność powyższa, będąc jedynie egzemplifikacją możliwych rozstrzygnięć, stanowi dodatkowy argument uzasadniający jednolite uregulowanie w zakresie zasad rozstrzygnięcia o kosztach pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Reasumując powyższe argumenty należy stwierdzić, w odniesieniu do procedury karnej i cywilnej, że potrzeba projektowanej regulacji wynika z konieczności jednoznacznego uregulowania zasad orzekania o kosztach nieodpłatnej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przez sąd. Po drugie, doprowadzi do oderwania prawa pełnomocnika (obrońcy) ustanowionego z urzędu do otrzymywania na bieżąco wynagrodzenia za rzeczywiście wykonaną pomoc prawną od okoliczności i zdarzeń procesowych, na które nie ma on wpływu, w szczególności od często odległego w czasie prawomocnego zakończenia postępowania, co spowoduje, że pełnomocnik (obrońca) ustanowiony z urzędu otrzyma na bieżąco należne wynagrodzenie za rzeczywiście wykonaną pomoc prawną. Po trzecie, wyeliminuje różnicowanie sytuacji prawnej pełnomocników (obrońców) świadczących pomoc prawną z urzędu w relacji do innych podmiotów, które świadczą swe usługi na rzecz organu procesowego, w postępowaniach sądowych otrzymując na bieżąco wynagrodzenie za wykonane czynności. W konsekwencji doprowadzi do istnienia regulacji normatywnej usuwającej stan odmiennego traktowania adwokatów i radców prawnych, którzy często prowadząc indywidualne kancelarie de facto kredytują koszty udzielanej przez siebie pomocy prawnej, wyręczając przez to tymczasowo Skarb Państwa.

W odniesieniu do procedury cywilnej konieczne jest także jednolite uregulowanie zasad zasądzenia i wypłacania wynagrodzenia pełnomocnikowi ustanowionemu z urzędu w sytuacji, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy udzielonej przez adwokata ustanowionego z urzędu. Zauważyć należy, że zgodnie z § 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu „W sprawie cywilnej, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy udzielonej przez adwokata ustanowionego z urzędu, koszty, o których mowa w § 2, sąd przyznaje po wykazaniu bezskuteczności ich egzekucji.”. Istniejąca regulacja na poziomie rozporządzenia jest całkowicie i oczywiście niesprawiedliwa, różnicuje uprawnienie pełnomocnika wygrywającego proces cywilny i pełnomocnika proces ten przegrywającego. Pełnomocnik świadczący pomoc prawną z urzędu reprezentujący stronę wygrywającą jest w gorszej sytuacji, niż pełnomocnik strony przegrywającej, jako że temu ostatniemu koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu wypłaca Skarb Państwa bezwarunkowo, natomiast pełnomocnikowi wygrywającemu proces, Skarb Państwa wypłaci

wynagrodzenie dopiero po wykazaniu przez pełnomocnika bezskuteczności ich egzekucji. Podkreślić należy, że wówczas pełnomocnik procesowy nie dość, że udzielił nieodpłatnej pomocy prawnej na zlecenie Skarbu Państwa to jeszcze jest obowiązany przeprowadzić postępowanie egzekucyjne w celu wyegzekwowania należnego wynagrodzenia. Konstrukcja ta zakłada, że pełnomocnik procesowy podejmuje dodatkową aktywność w praktyce czasochłonną, angażującą jego środki finansowe (konieczność uiszczenia zaliczek na rzecz komornika), aby uzyskać należne wynagrodzenie, którego źródłem był *sui generis* stosunek zlecenia powstały w relacji ze Skarbem Państwa. Jest to równocześnie aktywność niezwiązana bezpośrednio z celem jakiemu służy udział adwokatów i radców prawnych w realizowaniu przez Państwo obowiązku zapewnienia nieodpłatnej pomocy prawnej osobą uprawnionym. niesprawiedliwość tego rozwiązania polega także i na tym, że w obu przypadkach, zleceniodawcą pomocy prawnej jest Skarb Państwa, i on winien wypłacać wynagrodzenie niezależnie od wyniku sprawy, nie zaś uzależniać taką wypłatę od przeprowadzenia przez pełnomocnika procesowego dodatkowo postępowania egzekucyjnego.

W postępowaniu cywilnym istnieje nadto potrzeba uregulowania sytuacji procesowej, w której dochodzi w toku postępowania do cofnięcia lub zwolnienia przez sąd ustanowionego z urzędu adwokata lub radcy prawnego, a także wygaśnięcia ustanowienia adwokata lub radcy prawnego wskutek śmierci strony, która korzystała z pomocy prawnej udzielonej z urzędu. W takim przypadku Sąd na wniosek pełnomocnika ustanowionego z urzędu w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu powinien rozstrzygać w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku, zasądzając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Obecnie Sąd nie jest związany żadnym terminem rozpoznania takiego wniosku. Wielokrotnie w praktyce wnioski takie rozpoznawane są po zakończeniu całego postępowania, który to moment procesowy jest odległy w czasie od faktycznego zakończenia świadczenia pomocy prawnej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu. Jednocześnie pełnomocnik po zaistnieniu przytoczonych powyżej zdarzeń, przestaje być podmiotem biorącym udział w postępowaniu i *de facto* traci możliwość kontrolowania biegu tego postępowania, jak też nie posiada żadnego instrumentu procesowego pozwalającego na realizację przysługującego mu prawa do otrzymania wynagrodzenia za pomoc prawną świadczoną z urzędu.

Projektowana regulacja, jednolicie w odniesieniu do procedury cywilnej i karnej przewiduje, że zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd przyznaje w oddzielnym postanowieniu, które wydaje po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji, co skutkuje uprawomocnieniem się tego orzeczenia i możliwością jego realizacji, niezależnie od dalszego biegu sprawy. Wspólnym mianownikiem tego rozwiązania jest wypłata wynagrodzenia pełnomocnikowi (obrońcy) ustanowionemu z urzędu za rzeczywiście wykonaną pomoc prawną, po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji.

Projektowany w niniejszym akcie instrument procesowy i sposób jego wykorzystania w pierwszej kolejności przyjmuje jako zasadę, że zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd przyznaje w oddzielnym postanowieniu, które wydaje po wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji, co powoduje, że uprawomocnienie się tego rozstrzygnięcia pozostaje oderwane od ewentualnego dalszego biegu postępowania, a wypłata wynagrodzenia nie jest uzależniona od prawomocnego zakończenia postępowania, a jedynie od zakończenia sprawy w danej instancji. W konsekwencji pełnomocnik (obrońca) ustanowiony z urzędu otrzymuje należne wynagrodzenie za udzieloną pomoc prawną, w oderwaniu od dalszego biegu postępowania i prawomocności orzeczenia kończącego.

W odniesieniu do postępowania karnego przewiduje szczególne rozwiązanie, ściśle łączące się z zasadą bieżącego rozliczania wynagrodzenia za wykonaną pomoc prawną przyjmując, że na wniosek pełnomocnika (obrońcy) ustanowionego z urzędu w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu sąd rozstrzyga także na każdym etapie postępowania, zasądzając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu do wysokości kosztów aktualnie należnych na danym etapie postępowania. Rozwiązanie to jest dalej idącym, albowiem przyznaje pełnomocnikowi (obrońcy) prawo złożenia wniosku, z jednoczesnym zmaterializowaniem się po stronie sądu obowiązku, także na każdym etapie postępowania, do zasądzenia zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu do wysokości kosztów aktualnie należnych na danym etapie postępowania. Jest to związane ze specyfiką rozliczania wynagrodzenia należnego pełnomocnikowi (obrońcy) ustanowionemu z urzędu w postępowaniu karnym, szczegółowo określoną w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, która

zakłada stawkę bazową oraz stawkę dodatkową za każdy termin rozprawy, w odróżnieniu od postępowania cywilnego, w którym wynagrodzenie wg treści powołanego rozporządzenia zależy od wartości przedmiotu sporu lub od rodzaju sprawy, a nie od ilości terminów rozpraw.

W odniesieniu do postępowania cywilnego projekt wprowadza zasadę jednolitego traktowania pełnomocników procesowych świadczących pomoc prawną z urzędu w zakresie rozliczania kosztów tej pomocy, a także uściśla zasady i termin rozliczenia wynagrodzenia należnego pełnomocnikowi ustanowionemu z urzędu w przypadku cofnięcia lub zwolnienia przez sąd ustanowionego z urzędu adwokata lub radcy prawnego, a także wygaśnięcia ustanowienia adwokata lub radcy prawnego wskutek śmierci strony, która korzystała z pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

W projektowanym art. 108 § 2 k.p.c. (art. 1 projektu) w przypadku cofnięcia lub zwolnienia przez sąd ustanowionego z urzędu adwokata lub radcy prawnego, a także wygaśnięcia ustanowienia adwokata lub radcy prawnego wskutek śmierci strony, która korzystała z pomocy prawnej udzielonej z urzędu, Sąd na wniosek pełnomocnika ustanowionego z urzędu w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu rozstrzyga w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku, zasądając zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Rozwiązanie to pozwala na przyznanie i wypłatę wynagrodzenia za rzeczywiście wykonaną pomoc prawną, bezpośrednio po nastąpieniu wskazanych zdarzeń prawnych, bez konieczności oczekiwania na zakończenie postępowania, w którym pomoc prawna z urzędu była świadczona. Jednocześnie przewiduje instrument procesowy pozwalający na zainicjowanie postępowania w przedmiocie rozpoznania wniosku o zasądzenie tych kosztów i nakłada na sąd obowiązek rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku w terminie instrukcyjnym.

W projektowanym art. 108 w § 5 (art. 1 projektu) proponuje się rozwiązanie, w świetle którego „Koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w każdym przypadku ponosi Skarb Państwa. W sprawie, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu, Sąd zasądza zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu od przeciwnika tej strony na rzecz Skarbu Państwa z jednoczesnym przyznaniem od Skarbu Państwa i poleceniem wypłaty równowartości tych kosztów na rzecz pełnomocnika

procesowego strony korzystającej z pomocy prawnej udzielonej z urzędu z sum Skarbu Państwa. Takie rozwiązanie jednolicie ureguje zasady zasądzenia i wypłacania wynagrodzenia pełnomocnikowi ustanowionemu z urzędu w sytuacji, w której kosztami procesu został obciążony przeciwnik procesowy strony korzystającej z pomocy udzielonej przez adwokata ustanowionego z urzędu. Rozwiązanie to zrywa z obecnie ukształtowaną we wskazanym powyżej rozporządzeniu (§ 6), wadliwą zasadą nierównego traktowania pełnomocników procesowych świadczących pomoc prawną z urzędu w aspekcie wypłaty należnego wynagrodzenia z tego tytułu. Przypomnieć należy, że obecnie pełnomocnik świadczący pomoc prawną z urzędu reprezentujący stronę wygrywającą jest w gorszej sytuacji, niż pełnomocnik strony przegrywającej, jako że temu ostatniemu koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu wypłaca Skarb Państwa bezwarunkowo, natomiast pełnomocnikowi wygrywającemu proces, Skarb Państwa wypłaci wynagrodzenie dopiero po wykazaniu przez pełnomocnika bezskuteczności ich egzekucji.

W konsekwencji projektowany akt prawny porządkuje zasady zasądzenia zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, wypełniając istniejącą w tym zakresie lukę w prawie procesowym, rozstrzygając niejednolitości w orzecznictwie, wprowadzając także po stronie ich beneficjentów instrumenty procesowe służące wyegzekwowaniu tych uprawnień. Ostatecznie umożliwi pełnomocnikowi (obrońcy) ustanowionemu z urzędu otrzymanie należnego wynagrodzenia za już udzieloną pomoc prawną (na bieżąco), pozostawiając jednocześnie organowi procesowemu pełną kontrolę nad zasadnością i wysokością należnych z tego tytułu kosztów.

IV. OMÓWIENIE SKUTKÓW PROJEKTU I OŚWIADCZENIE O ZGODNOŚCI Z PRAWEM UNII EUROPEJSKIEJ

Projektowana zmiana niesie za sobą pozytywne skutki społeczne i prawne. Dotychczasowa regulacja wywołuje niepożądany skutek w odbiorze społecznym. Oczekiwanie na przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy udzielonej z urzędu jest w istocie bezterminowe, a adwokaci i radcowie prawni świadczą pomoc prawną bez należnego ekwiwalentu za rzeczywiście wykonaną pracę, co w praktyce przekłada się nierzadko na świadczenie pomocy prawnej bez bieżącego, należnego wynagrodzenia. Przypomnieć należy, że praca znajduje się pod ochroną Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z art. 24 Konstytucji RP. Projektowana regulacja

uchyla omówione powyżej mankamenty, porządkuje jednolicie zasady bieżącego rozliczania wynagrodzenia należnego za faktycznie wykonaną pomoc prawną.

Projekt ustawy spowoduje pozytywne skutki gospodarcze. Zapewni płynność finansową przede wszystkim indywidualnym kancelariom adwokackim i radcowskim. Pozytywnie wpłynie na działalność mikroprzedsiębiorców oraz małych i średnich przedsiębiorców. Nie pociąga za sobą negatywnych skutków gospodarczych.

Projekt ustawy nie pociąga za sobą obciążenia budżetu państwa lub budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Rozkłada obowiązek finansowy Skarbu Państwa względem beneficjentów w czasie, przewidując realizację tego obowiązku z już istniejących funduszy przewidzianych w ustawie.

Projekt ustawy nie wymaga wydania aktów wykonawczych.

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.